

величезну кількість науково-дослідних установ: закладалися науково-досвідні кафедри по всій Україні, по усіх найголовніших секторах новочасної науки, згрупованих у головних науково-культурних осередках країни. З 1922 р. закладалися, поруч з іншими, й науково-дослідні кафедри економії й організації сільського господарства у Києві, Харкові та, пізніше, в Одесі. Починалася – «вперше в Україні», організовувалася систематично-наукова робота й на дільниці економії та організації сільського господарства. Вперше вийшла – 1927 р., з друку «Економія та організація сільського господарства» за авторством Григорія Шумила, як його «кваліфікаційна праця» кафедри економії й «перший» – у цій галузі, підручник українською мовою. Наукові фахівці кафедри приймали найактивнішу участь у головних нарадах, з'їздах, конференціях, що працювали на економічній дільниці, як сільського, так і народного господарства України за останні п'ять років. За участю й за ініціативою фахівців науково-дослідної кафедри сільськогосподарської економії скеровано й студентську працю по вищих сільськогосподарських школах України щодо поглибленого дослідження сільського господарства й тих реконструктивно-динамічних процесів, що так прискорено утворювалися в аграрному господарюванні на селі [1].

Замість висновків. 1. Науковий та дослідницький напрям стосовно економії та організації сільського господарства з їх допоміжними галузями розпочав усталено проявлятися у системних органах України не раніше 1927 р.

2. Головним доказовим фактором було утворення у жовтні 1928 р. Українського НДІ економіки й організації сільського господарства, який за статутом й програмою робіт (затвердженою на 1929 р.) займався розробкою проблем економіки та організації сільського господарства України із метою досліджувати шляхи соціалістичної реконструкції сільського господарства в цілому та окремих його галузей, наукового обґрунтування роботи у справі раціональної організації сільського господарства у напрямі усупільнення та піднесення його продуктивних сил, реалізацію наукового консультування поточної державної, кооперативної й громадської роботи у галузі організації сільського господарства.

Проте, науково-дослідницьке забезпечення згаданого інституту потребує додаткового дослідження.

Джерела та література

1. *Передмова* // Студії з сільськогосподарської економії України. – К., 1928. – Т. 1. – С. I-II.
2. *Сельское хозяйство* // Энциклоп. словарь. – СПб., 1900. – Т. 29. – С. 384–386.

ПРОФЕСОР ІВАН БОДНАР: ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ТА НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

Зосімов І.О.

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН (м. Київ)

Зазначене наукове дослідження розкриває наукову роль професора Івана Боднара, який входив до складу керівництва Українського науково-дослідного

інституту економіки й організації сільського господарства й працював того часу у м. Харкові.

Про долю професора повідомляємо вперше, тому й почнемо із біографічних свідчень про нього: Боднар Іван Миколайович народився 22 березня 1897 р. у с. Джурин (нині Вінницька область), українець. Він отримав вищу освіту, коли закінчив Український інститут марксизму за фахом – лектор-економіст (березень 1928 р.). Вступив до складу КП(б) України, перебував членом Всеукраїнської профспілки сільськогосподарських та лісових працівників. Стисло щодо посадового шляху І.М. Боднара: з квітня 1921 р. – груповод Вищої партшколи, Харків; 1922 р. – завідувач навчальною частиною Харківської губернської партійної школи; 1923 р. – завідувач учбовою частиною, одночасно, лектор Полтавської губернської партійної школи; 1923–1924 рр. – лектор, політичний комісар, пізніше – ректор Полтавського аграрно-кооперативного технікуму; 1924–1925 рр. – завідувач агітаційно-пропагандистським відділом Полтавського окружного парткомітету, 1925–1929 рр. – аспірант кафедри економіки Українського інституту марксизму, одночасно (1925–1926) – лектор теоретичної економіки Харківського університету народної освіти; 1926–1928 рр. – лектор теоретичної економіки Всеукраїнських курсів окружних партпрацівників, Харків; 1928–1929 рр. – лектор теоретичної економіки підготовчого відділення Українського інституту марксизму, Харків. Помітимо, що фахова активність Івана Боднара перебувала під контролем ЦК КП(б) України, секретаріат ЦК розглядав питання щодо його подальшої фахової підготовки (лютий 1929 р.), однак ЦК визнав необхідним використати І.М. Боднара на роботі у планово-економічному відділі Народного комісаріату фінансів УРСР, тому в 1928–1929 рр. він працював консультантом, заступником начальника планово-економічного управління Наркомату фінансів України у Харкові.

Український НДІ економіки та організації сільського господарства був утворений 1928 р. (діяв до 1937 р. у Харкові) й першим керівником інституту, як відомо, був професор Микола Кажанов. З початку І.М. Боднар керував кафедрою теоретичної економіки у згаданому інституті, втім, з березня 1930 р., перебував на посаді заступника директора по науковій частині названого НДІ. Почалася znana наукова реорганізація названого НДІ. Колегія НКЗС УСРР 21 серпня 1930 р. розглянула програму подальшої роботи НДІ на 1930–1931 рр. й визначила «марксистсько-ленінську теорію» за генеральну лінію. Інститут перейменували в Український НДІ організації соціалістичного сільського господарства та сільськогосподарської економії, який очолив професор І.М. Боднар. У березні 1932 р. професора затвердили завідувачем сектором науки при Культурно-пропагандистському відділі ЦК, згідно ухвали секретаріату ЦК КП(б) України від 22 лютого 1932 р.

Професор Іван Боднар відомий, як вчений-аграрник-економіст Радянської України. Помітимо, що колгоспний рух на рубежах 1920–1930-х рр., виявився порухом «мільйонних мас бідняків та середняків». Можна й треба (!) признавати суперечності, щодо присутності елементів класової боротьби, які

існували на той час в українському колгоспному русі. Однак, вчений-економіст І.М. Боднар, і це визнавав журнал «Шляхи соціалістичної реконструкції сільського господарства» (1930, № 5-6), що неприпустимо ставити знак рівності між класовою боротьбою, яка точилася із глитами при побудові колективних господарств та протиріччями, що існували у середині колгоспного побудування. Про згадану контрверзу варто зазначити, виходячи із оцінки характеру колективності «як форми господарювання», тобто, по-суті, вже започатковувалось управління сільськогосподарським виробництвом. Він узагальнював цю проблему в науковій статті «До питання колгоспівського будівництва». Професор вважав, що існуючі колгоспи являли собою «таке складне переплетіння» дуже важливих та цікавих наукових тем, актуальних проблем соціального й економічного порядку, які предметно «хвилювали мільйони колгоспників» в країні. А у статті «Колгоспи на новому підйомі» І.М. Боднар порівнював, що на 1 жовтня 1929 р. було колективізовано всього лише 8,6 відсотка всієї кількості індивідуальних селянських господарств. Втім, станом на 1 жовтня 1930 р., колективізовано понад третину дрібних господарств, а невдовзі країна мала понад 40 відсотків індивідуальних господарств у складі колгоспів. Варто підсумувати, що з боку кількісного визначення таке досягнення щодо колективізації дрібних селянських господарств – бідняцьких та середняцьких, «дуже велике». Причому в південній частині українського Степу, де рівень колективізації займав до половини усіх господарств, а в Лісостепу цей відсоток скорочувався та убував до зони Полісся, й цей факт посвідчував, навіть, номер «буржуазного» журналу «Економіст» (листопад 1930 р.). Окреме наукове визначення отримала праця «Баланс праці в сільському господарстві УСРР на 1931 рік», виданий за редакцією професора І.М. Боднара. Гриф праці: Всеукраїнська академія сільськогосподарських наук при НКЗС УСРР (ВУАСГН). Зазначена науководослідна робота виконувалася на замовлення Держплану при Раднаркомі УСРР трьома інститутами під проводом методологічної комісії (якою керував професор І.М. Боднар) – Українського НДІ організації соціалістичного сільського господарства та сільськогосподарської економіки, разом з Інститутом організації праці (ІНОП) й Інститутом праці при Наркоматі праці УСРР. Підсумки зазначеного дослідження було заслухано на засіданні президії Держплану УСРР 7 травня 1931 р. Основним висновком було визначено: методи балансового обрахування ресурсів праці відповідно до вимог потужного розвитку соціалістичного будівництва, що було одним із основних знарядь до правильного розв'язання питань планового розміщення праці. За відповідним рішенням ряду державних органів було надано доручення розробити заходи до механізації сільського господарства, починаючи з 1932 р., а також запропонувати систему найпростіших заходів механізації процесів обробки технічних та городніх культур: збирання технічних та городніх культур, збирання та силосування фуражу, транспортування сільськогосподарських продуктів тощо.

Професор І.М. Боднар також вступив в політико-наукову дискусію зі

свою науковою статтею «Кондратьєвщина в питаннях соціалістичної реконструкції», яку опублікував журнал «Шляхи соціалістичної реконструкції сільського господарства» (1931, № 9-10). Не розкриваючи суті дискусії, зазначимо лише, що її починала промова Сталіна «К вопросам аграрной политики в СССР» (27 грудня 1929 р.). Партвождь вказав на «шість вузлових питань», за якими мала «проводитися» теоретична робота усіх «аграрників-марксистів», що й доторкнулося до наукових дій нашого професора. Певним наслідком постала ухвала Раднаркому УСРР та ЦК КП(б) України «Про роботу Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук у справі підвищення врожайності» (9 серпня 1933 р.). Владні керманічі відзначили «незадовільну» роботу ВУАСГН у соціалістичному будівництві, побудові нового колгоспного села й соціалістичного сільського господарства країни. Керівників ВУАСГН поміняли, замінили й члена президії академії професора І.М. Боднара. Варто далі покласти на матеріали українських архівів: професор І.М. Боднар був засуджений 26 січня 1934 р. судовою трійкою при колегії ГПУ УСРР щодо позбавлення волі терміном на три роки. Він відбув строк засудження. Потім працював у науковій установі в Московській області. Як колишній репресований звертався із заявою, проте підтримки не отримав. Однак, за рішеннями судових органів від 1 жовтня 1960 р. справу припинено – за відсутністю доказів.

Додамо, що вчений-аграрій-економіст професор Боднар Іван Миколайович – колишній керівник Українського НДІ організації соціалістичного сільського господарства та сільськогосподарської економіки й член президії ВУАСГН, реабілітований у судовому й партійному відношенні.

КОЧУБЕЇ МІСТЕЧКА ДУБОВИЧІ: ПРОГРЕСИВНІ ГОСПОДАРИ І ГРОМАДСЬКІ ДІЯЧІ

Іванченко Л.А.

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН (м. Київ)

З кінця XVII ст. у 1687 р. на хуторі Ретик біля села Дубовичі Глухівського повіту Чернігівської губернії, отримавши «гетьманський універсал на плотинне займище річки Ретик поблизу Дубович» оселилась родина генерального судді Кочубея Василя Леонтійовича [1, с. 525]. Господарі освоювали місця, багаті лісами, луками, водоймами [2, с. 1], розвивали і підтримували кустарні виробництва, будували греблі і млини, цукроварні, винокурні та інші дрібні заводи [2, с. 12]. Історичні події початку XVIII ст. змусили родину покинути обжите місце, та незабаром на хутір повернулась вдова – Люба Федорівна Кочубей (Жученко) з дітьми [3]. Була вона жінка гордого норову, розбитна і хазяйновита [2, с. 9–11]. Під її опікою знаходились кріпаки сіл Дубовичі, Ярославець, хутора Ретик, Тинниці, Знобовки, Кунашівки слобідки Улиці (Старої Гути) у Чернігівській губернії, хутора Жукового і сіл Диканьки, у Полтавській губернії. Легенди описують жорстокість поміщиці. В противагу,